

Vogels in de Lauwersmeer, meer dan een willekeurige verzameling vogels

Geert W. de Vries

Inleiding

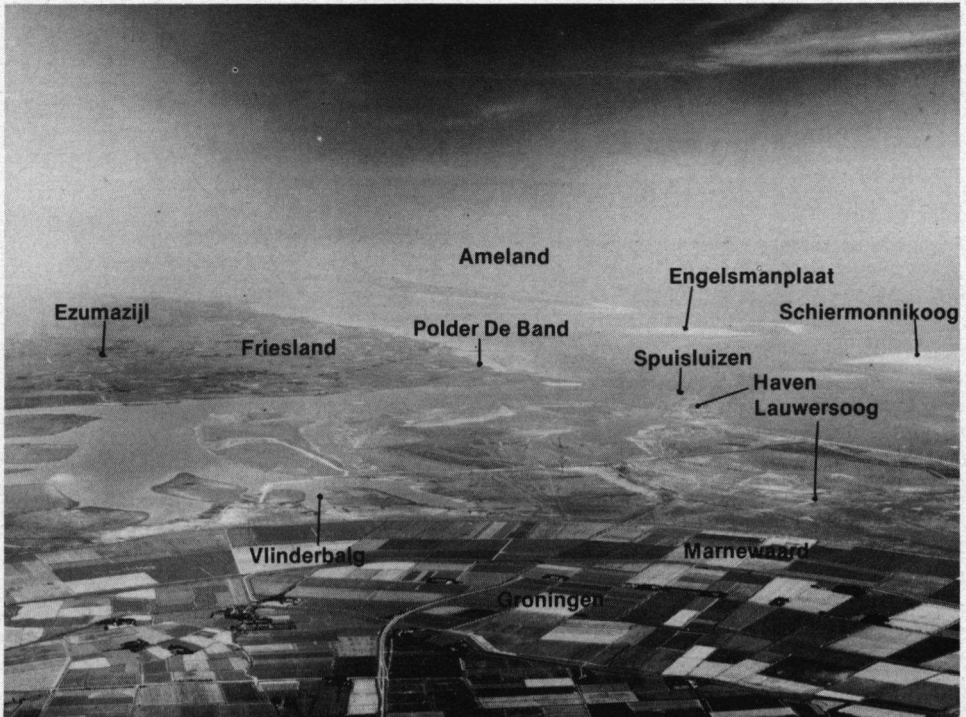
Veel vogelaars brengen regelmatig een bezoek aan de Lauwersmeer. In de twaalf jaar van haar nieuwe bestaan als polder is in 'Het Vogeljaar' geen enkel artikel over dit unieke gebied verschenen. Dat is voor mij een eerste aanleiding geweest hierover te schrijven. Een tweede aanleiding was het volgende voorval. Op 15 november 1981 keek ik naar zo'n 10.000 Brandganzen in de Lauwersmeer. Een vogelaar stopte, keek even en stelde de vraag die vele vogelaars stellen: 'Zit er nog wat tussen?' Hierop antwoordde ik: 'Ja, ik vind dat de kwaliteit van het gebied er tussenzit.' Mede dank zij de grote abiotische verscheidenheid, herbergt dit gebied zo danige kwaliteiten dat het grote aantallen vogels in vele soorten van voedsel kan voorzien.

In dit artikel wil ik tussen de vogels door, zoeken naar het verband tussen het gebied en de vogels, opdat een excursie in de Lauwersmeer meer wordt dan een willekeurige opsomming van soorten, met als klapstuk de Flamingo's. In dit verhaal wordt verder gepoogd een aantal onderzoekgegevens op een vereenvoudigde manier weer te geven zonder de wetenschap geweld aan te doen. Hierbij is voornamelijk geput uit het voortreffelijke boek 'De Lauwersmeer' (uitgave Werkgroep Lauwersmeer 1979) en twee zeer lezenswaardige artikelen over dit gebied, gepubliceerd in 'Limosa' 1979 (52) en 1981 (54). Verder zijn een aantal generalisaties gebaseerd op 24 tochten, die ik vanaf 1978 naar De Lauwersmeer ondernomen heb. Ten slotte is dit artikel bedoeld als voorbereiding van de lezer op een Lauwersmeerexcursie in het winterhalfjaar.

In de drie hoofdstukken, die onafhankelijk van elkaar gelezen kunnen worden, is niet gestreefd naar volledigheid.

De Lauwersmeer was een zoeboezem, met globaal gezien kwelders langs de randen, slikvelden iets verder zuidwaarts en zandplaten in het centrale deel.

Foto: Aerophoto Eelde.

Van Lauwerszee tot Lauwersmeer

De Lauwersmeer was een zeeboezem, met globaal gezien kwelders langs de randen, slikvelden iets verder zeewaarts en zandplaten in het centrale deel.

Door de aanleg van een afsluitdijk is de situatie van voor de inpoldering als het ware bevroren, met dien verstande dat nu permanent ongeveer de toestand van laag water wordt weergegeven. Verder zorgt het zoete oppervlakte water voor een ander vegetatiebeeld. Alleen de kwelders zijn ontgonnen tot landbouwgronden.

Wanneer en waar treft men in West-Europa een gebied aan dat eerst wordt ingepolderd en daarna voornamelijk als natuurgebied beheerd mag worden?

Met deze vraag is tevens een eerste belangrijke reden aangegeven waarom de Lauwersmeer voorbestemd was een watervogelgebied van Europees formaat te worden. De afsluiting van een der laatste zeeboezems in het Waddengebied had voornamelijk ten doel:

- het verkrijgen van een betere afwatering voor een circa 200.000 ha groot afwateringsgebied van Noord-Nederland.
- kustverkorting. Nu een 13 km lange nieuwe afsluitdijk, anders ophoging van de bestaande 30 km lange waddenzeedijk.

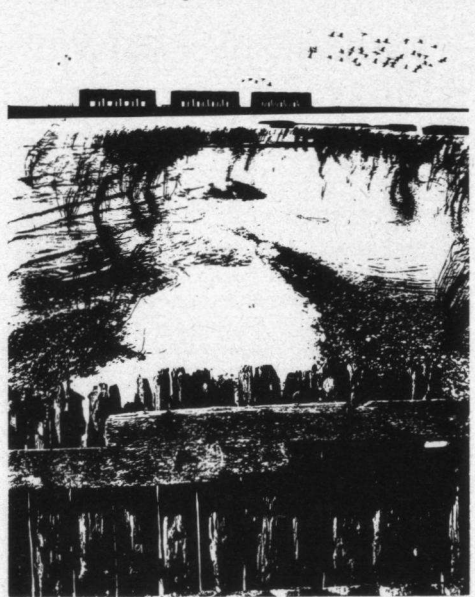
Het gebied is wel ingepolderd, maar aanvankelijk kon de regering nauwelijks geld beschikbaar stellen voor ontginning en verdere inrichtingen. Het geld was er niet omdat de regering in het kader van de Deltawet, om voornamelijk financiële redenen, gekozen had voor ophoging van de bestaande dijk.

De plaatselijke bevolking was woedend. Die woede bleek ook uit een leus die tijdens een demonstratie meegevoerd werd: 'Potdomme, de dijk sil er komme'. De dijk is er gekomen! Overigens bestond er in 1849 al een plan om de Lauwerzeeboezem af te sluiten (Rijkswaterstaat/Expo Zee 1975).

Een tweede reden waarom zo'n voorheen uniek gebied zich toch opnieuw kon ontwikkelen met andere natuurwaarden, is dat er gekozen is voor afwateringssluizen en niet voor een gemaal.

Al kunnen de Friese molens nog zo goed malen, de laatste schakel is de afwatering op de Lauwerszee. Hoge waterstanden in de Waddenzee beletten dikwijls deze afwatering. Daardoor kon het water van Friesland, grote delen van Groningen en Noord-Drenthe niet weg. Gevolg: honderden ha achterland blank. Omdat er nu een afsluitdijk ligt, met spuisluizen, kan 24 uur per dag worden geloosd op het Lauwersmeer. Bij laag water worden de

nationaal park lauwersmeer

Indertijd werd deze afbeelding als briefkaart uitgegeven door de Werkgroep Lauwersmeer. Op de achtergrond de spuisluizen (ook wel 'de broodroosters' genoemd).

sluizen geopend en het water stroomt naar zee. Wanneer bij hoge waterstanden niet gespuid kan worden, kan het water in de Lauwersmeer enkele tientallen cm stijgen. Dit geeft niet, want er zijn boezemgronden aanwezig die tijdelijk het overtollige water opvangen. Dat betekent dikwijls een uitbreiding van het voedselareaal van 'slobbereenden', zoals Wintertaling, Slobeend en Pijlstaart. De wisselende waterstanden zorgen er bovendien voor dat er voor elke pootlengte en elke foerageertechniek wat wils is. Was er gekozen voor een gemaal, dat het water naar zee zou pompen, dan waren de boezemgronden niet nodig geweest.

Ten slotte volgen in vogelvlucht nog enkele opmerkingen over vier belangrijke landschapselementen.

Het Lauwersmeer

Het Lauwersmeer is de circa 2000 ha grote waterplas van de Lauwersmeer, met een oppervlakte van zo'n 9000 ha (De Lauwersmeer 1979).

Het streefpeil is iets minder dan 1 meter - NAP. Bij laag water worden de spuisluizen (plaatselijk 'de broodroosters' genoemd) opengezet. Zodoende is in de Lauwersmeer een gedempt getijde-ritme aanwezig.

Het water in de Lauwersmeer is zoet en bepaald niet brak. Bijna elke 14 dagen wordt al het water in de Lauwersmeer ververst (Rijks-

waterstaat 1975). Door die snelle verzoeting in het eerste jaar na de afsluiting hadden biologen voorspeld dat de Lauwersmeer in een korte tijd voor een groot deel zou dicht groeien met riet en wilgenbos.

De voormalige zand- en wadplaten

Vrijwel niemand had verwacht dat vele platen in de Lauwersmeer echter nog vele tientallen jaren zout zullen blijven. De platen in het centrum van de Lauwersmeer bestaan voornamelijk uit (slikkige) zandplaten. Het water in die platen is nog steeds zout. Wanneer het regent stroomt het regenwater over het zoute water uiteindelijk naar het Lauwersmeer.

Het zout blijft zitten waar het zit. Van dit zeer complexe verschijnsel, waar de RIJP (Rijksdienst IJsselmeer Polders) momenteel veel onderzoek naar verricht, wordt hieronder slechts één facet even summier aangestipt.

In de zomer komen, bij lage grondwaterstanden, vele platen droog te liggen. Een uitstekend klimbed voor distels, wilgenroosjes, grassen en dergelijke. Wat gebeurt er nu dikwijls? Het zoute water 'kruipt' omhoog en doodt alle planten, uitgezonderd de zoutplanten zoals zeekraal, zeeaster, zeebies en kweldergras.

De randen van de platen zijn in de nazomer soms gewoon wit uitgeslagen. Bij de Vlinderbalg is dit langs de wegkant goed waar te nemen. Wat de oorzaken ook precies mogen zijn, er is nu een situatie ontstaan die vrijwel niemand verwacht had: Een zoetwatergebied met op nog geen meter afstand zoutplanten.

De grote voordelen, die dit met name voor de Brandgans heeft, worden op bladzijde 126 beschreven.

Eind september, wanneer de zoutvegetaties op z'n mooist zijn, kleurt de zeekraal vele honderden ha diep rood. Andere delen vertonen paarse en zilverkleurige tinten, veroorzaakt door respectievelijk de bloei en het vrucht-pluis van de zeeaster. En dat na 12 jaar inpoldering!

De Marnewaard

Het noordelijk deel van de Marnewaard grenst aan de afsluitdijk van de Lauwersmeer. De grote velden zeekraal en imposante 'bossen' zeeaster duiden weer op binnendijks gelegen zoutvegetaties. Deze vegetaties kunnen zich handhaven omdat door middel van kwel constant zout water de Marnewaard binnendringt. Dit gebied kan permanent zout blijven als het niet verder ontwaterd wordt ten behoeve van inrichting als militair oefenterrein.

De kwelders

Wanneer men, bij het begin van de afsluitdijk aan de Groningse kant, over de dijk heen kijkt, heeft men een fraai uitzicht op de kwelders en landaanwinningswerken. Dit gebied strekt zich in oostelijke richting zo'n 35 km uit tot aan de Eemshaven met een oppervlakte van circa 250 ha kweldergrond en 3400 ha landaanwinningswerken. Vanaf genoemde plaats kan men zich een goed beeld vormen hoe de

Het zoute water 'kruipt' omhoog en doodt alle planten, uitgezonderd de zoutplanten zoals zeekraal, zeeaster, zeebies en kweldergras
Foto: Jan Heuff

Andere delen vertonen paarse en zilverkleurige tinten, veroorzaakt door respectievelijk de bloei en het vruchtpluis van de zeeaster.
Foto: Jan Heuff.

thans ontgonnen kwelders in de Lauwersmeer er 12 jaar geleden uitzagen door eerst in oostelijke richting naar de huidige kwelders te kijken en vervolgens in westelijke richting de ontgonnen kwelders te aanschouwen.

Hoewel betreding van de kwelders niet is toegestaan, zal niemand er bezwaar tegen hebben wanneer men in oktober/november aan de voet van de dijk de kweldervegetatie nader bekijkt. Op een paar vierkante meter treft men hier vrijwel alle belangrijke kwelderplanten aan. Let vooral eens op de grote zaden van bijvoorbeeld schorrekruid en spiesmelde. Ze worden in de herfst door onder andere Slobeend, Pijlstaart en Wintertaling genuttigd.

Wanneer de zaden nog aan de planten zitten zijn ze niet beschikbaar voor deze vogels. Pas wanneer deze zaden op de bodem vallen is het rendabel voor 'slobber'eenden ze uit het vochtige slijk te zeven. Zie Wintertaling bladzijde

Dit dynamisch milieu, dat meestal land is, maar soms ook zee, is in Europees verband gezien een zeldzaam landschapstype. Een plant die zich hier kan handhaven moet wel over heel specifieke eigenschappen beschikken.

Slechts enkele landschapselementen zijn even belicht. De Lauwersmeer is meer dan

een meer. Er zijn overgangen van zout naar zoet, van klei naar zand en van nat naar droog. Een gebied met zo'n gevarieerde opbouw moet wel aan veel kieskeurige watervogels voedsel kunnen bieden. Wanneer 1% van een Noordwesteuropese populatie van één watervogelsoort op trek in een bepaald gebied verblijft, dan heeft dat gebied internationale betekenis en zou bescherming behoeven (Ramsar Congres 1971).

De Lauwersmeer voldoet niet 1 x, maar liefst 165 x aan die norm (Van Eerden & Prop 1979).

Defensie-paragraaf

Hoewel voorlopig wordt afgezien van de inrichting van de Marnewaard als militair oefenterrein, vond in november 1981 nog volop ontwatering plaats van het zoute kwelwater. Laten wij hopen dat alle betrokkenen, vanuit hun eigen verantwoordelijkheid serieus (verder) zoeken naar een oplossing om te voorkomen dat men de Lauwersmeer zal laten schieten.

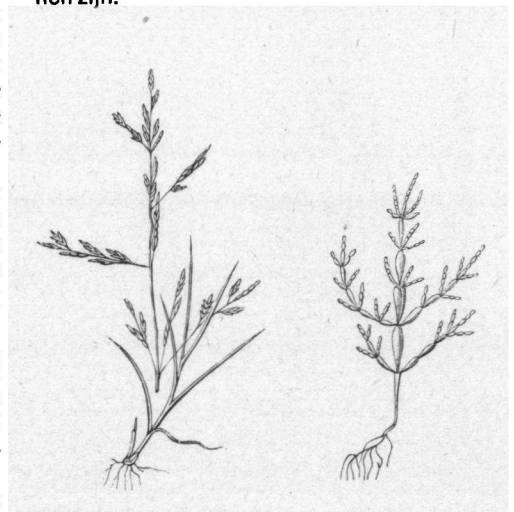
Beschrijving van het voorkomen van enkele karakteristieke watervogels.

De Brandgans

Elke vogelaar zou ik gunnen getuige te zijn van de jaarlijkse terugkomst van de eerste families Brandganzen, die op Nova Zembla hebben gebroed.

Hoog over de Groningse kwelders kan men ze in oktober binnen zien komen in kleine groepen, meestal variërend van 20 tot 150 exemplaren. Sinds de afsluiting komen ze zo'n drie weken eerder naar de Lauwersmeer. Nu zijn ze begin oktober reeds massaal aanwezig.

Oorzaken van deze vervroegde aankomst kunnen zijn:

Kweldergras (links) en zeekraal.

Een priel vlak na de afsluiting, 29 mei 1970.

Foto: W. Joenje.

Zelfde priel als hierboven afgebeeld, zeven jaar later, september 1977.

Foto: W. Joenje.

- a. De pleisterplaatsen in Sleeswijk-Holstein worden minder aantrekkelijk door onder andere de jachtdruk.
- b. In de Lauwersmeer is het voedselaanbod zeer aantrekkelijk. Brandganzen zijn in de herfst dol op onder andere zeekraal. Het is zeer goed voedsel, maar zout. Van zout eten krijgt men dorst. Zoutplanten groeien bij ons voornamelijk buitendijks. Er moeten dan speciale drinkvluchten ondernomen worden om zoet water te drinken. In de Lauwersmeer groeit zeekraal en is het zoete water toch binnen 'vleugel-bereik'.

Hoe de ganzen elkaar doorgegeven hebben dat de Lauwersmeer voor hen een goed gebied is en welke rol de gebieden in Noord-Duitsland hierbij spelen is niet voldoende bekend. Een feit is, dat in de afgelopen jaren bijna de gehele brandganzenpopulatie van Nova Zembla naar de Lauwersmeer kwam om zeekraal te consumeren. De laatste jaren schijnt hier een kentering in te komen (Van Eerden mond.).

Behalve de Brandgans eet ook de Smient zeekraal. De Smienten hebben de eerste keus omdat ze reeds massaal voor de eerste Brandganzen arriveren. Ze hebben eind september al een heleboel zeekraal opgegeten. De Brandganzen hebben nog slechts voor enkele weken zeekraal. Vanaf half november verlaten daarom duizenden ganzen het Lauwersmeergebied om over te schakelen op gras. Veel trekken naar Schiermonnikoog, Friesland en naar pleisterplaatsen in Midden- en Zuid-Nederland. Slechts een klein deel blijft in de omgeving van de Lauwersmeer. Bij invallende vorst of langdurige sneeuwval is

de kans om deze ganzen in het Lauwersmeergebied te zien, gering.

Zolang de zeekraal nog niet op is gaan de Brandganzen weinig de boer op. Mogelijke schade ontstaat pas wanneer de Brandganzen in de loop van november op gras overgaan. Zo telde ik onlangs 6000 Brandganzen te midden van schapen. Twintig Brandganzen eten per dag ongeveer net zo veel als één schaap. Zouden die ganzen daar de hele dag blijven foerageren dan aten ze net zo veel als 300 schapen. Dat is niet niks. Toch kan met zo'n rekensommetje niet zonder meer schade aangetoond worden. Wanneer bijvoorbeeld alleen al zou blijken dat de Brandganzen voornamelijk gras eten dat te kort is om nog door schapen afgegraasd te kunnen worden, dan vervalt de argumentatie van concurrentie voor een groot deel. Het aantonen van schade lijkt zo eenvoudig. Ganzen die de schapen het gras voor de voeten weg eten. De economische voor- en/of nadelen van begrazing door ganzen is echter zo'n complexe materie dat we met interpretaties zeer voorzichtig moeten zijn.

Gras is moeilijk verteerbaar voedsel. De Brandgans kan slechts ca 1/4 van de hoeveelheid gras ook echt verteren. Drievierde komt er weer uit met een frequentie van ongeveer 1 keutel per 3 minuten (Van Eerden mond.).

De Brandgans moet daarom zo'n 6 uur per dag foerageren, wil hij er niet op achteruit gaan. In die 6 uur moet hij wel 55.000 happen doen om ongeveer 1 pond gras naar binnen te werken (Onderzoek Rijksuniversiteit Groningen). Dat betekent dat wij, als vogelaars, heel

Vrijwel niemand had verwacht dat vele platen nog wel tientallen jaren zout blijven.

Foto: W. Joenje.

voorzichtige genleters zouden moeten zijn bij het waarnemen van deze fascinerende vogels. Dat de Brandgans niet altijd algemeen is geweest blijkt wel uit het feit dat in 1905 bij de Bantpolder 4 ganzen geschoten werden waarvan aanvankelijk niemand uit de omgeving wist dat het Brandgans betrof. (Witteveen 1969).

In 1960 werd de populatie van Nova Zembla geschat op 20.000. De gehele wereldpopulatie omvatte toen naar schatting 30.000 Brandgansen (Ebbinge 1979). Momenteel wordt alleen al de populatie van Nova Zembla geschat op 55.000 exemplaren. Het merendeel doet de laatste jaren de Lauwersmeer aan.

De Smient

In het Duits Pfelfente genoemd en in oktober is dat gefluit dan ook niet van de lucht. Voor een goede Lauwersmeerexcursie zijn deze vogels sfeermakers bij uitstek.

De Smient heeft net als de Brandgans in het najaar eerst een grote voorkeur voor zeekraal, alvorens over te gaan op gras. In 1975 werd ongeveer de helft van de beschikbare hoeveelheid zeekraal door de Smient geconsumeerd. Door de Brandgans, die later arriveert, werd nog eens 1/4 deel opgegeten (Van Eerden mond.).

Zoals de meeste eenden zijn ook de Smienten echte nachtdieren. Dat zou in oktober wel eens dringen kunnen worden op de voormalige wadplaten: zo'n 80.000 Brandgansen en Smienten in de Lauwersmeer op zoek naar zeekraal. Van Eerden & Prop hebben in het boek 'De Lauwersmeer' op voortreffelijke wijze beschreven hoe de zeekraal op een wadplaat door zowel de Brandgans als de Smient geogst wordt, zonder dat ze elkaar zelfs maar tegen komen. Overdag slaapt de Smient langs de randen van de voormalige slenken en eet de Brandgans op de wadplaten. 's Nachts is de situatie omgekeerd. Met name in de omgeving van de Vlinderbalg zijn in oktober duizenden Smienten vanaf de weg waar te nemen. In november loopt het aantal snel terug en in de tijd dat de Kolgansen in de Lauwersmeer komen slapen, zijn de grote vluchten Smienten verdwenen.

Pas tijdens de voorjaarstrek zijn ze weer massaal in de Lauwersmeer aanwezig. Hoewel de aantallen tot voor kort niet zo spectaculair waren, is de massale aanwezigheid van de Smient in het voorjaar een belangrijk verschijnsel. Het zou er op kunnen wijzen dat de Smienten in het voorjaar de grassen in de Lauwersmeer als belangrijke voedselbron hebben geaccepteerd. Grasachtige vegetaties bedekken nu reeds honderden ha. In het

voorjaar van 1981 werden maximaal 40.000 Smienten geteld (Van Eerden mon.).

De Wintertaling

In oktober, maar vooral in november zijn enkele tienduizenden Wintertalingen in de polder. Met name langs de voormalige krekken in de Vlinderbalg en de Marnewaard zitten duizenden exemplaren de nacht af te wachten. Dan gaan ze naar de drassige platen, op zoek naar zaden. De Wintertaling hapt zijn voedsel niet naar binnen, zoals de Brandgans en de Smient, maar slobbert het naar binnen. Wanneer een voormalige wadplaat droogligt, kan het voedselaanbod nog zo groot zijn, het is dan voor de Wintertaling niet beschikbaar. Regelmatig vindt uitwisseling plaats tussen de vogels van het waddengebied en de Lauwersmeer. Te weinig wordt gerealiseerd dat de Lauwersmeer op een knooppunt van trekwegen ligt en het waddengebied als voortuin heeft. Hierdoor heeft de Lauwersmeer ook een functie als toevluchtsoord voor duizenden vogels die voor hun voedsel en rust tijdelijk niet in het waddengebied terecht kunnen. Zodra de eerste vorst invalt, zijn de grote aantallen Wintertalingen nog sneller verdwenen dan ze gekomen zijn.

De Grauwe Gans

In tegenstelling tot de echte wintergasten zoals de Brandgans en Kolgans, is de Grauwe Gans voornamelijk doortrekker. In oktober en maart zijn de aantallen het hoogst. Zeker in oktober ziet men overal langs de weg door de Lauwersmeer kleine families. Deze ganzen komen uit Scandinavië en gaan naar Spanje om te overwinteren.

Hun bijdrage om het dichtgroeien van open terrein te verhinderen is hier minder duidelijk dan in de Oostvaardersplassen. Het is gebleken dat de Grauwe Gans hier in de herfst voornamelijk zaden van fioringras consumeert (Van Eerden mond.).

Behalve langs de genoemde weg is de Grauwe Gans, vooral in november, aan te treffen op de ontgonnen kweldergronden in de Kollumerwaard en op de kavels langs de oude Groningse zeedijk. Ze consumeren hier voornamelijk restanten van suikerbieten.

De Kleine Zwaan

Half oktober arriveren de eerste Kleine Zwannen. Ze doen zich eerst te goed aan de wortelknolletjes van fonteinkruid. Deze knolletjes worden in de nazomer gevormd. Hoewel de fonteinkruiden op vele plaatsen voorkomen blijkt slechts één klein deel voor de Kleine Zwaan rendabel om geogst te worden. (Sj. Dirksen mond.). Soms is dit voedsel door

hoge waterstanden (boezemfunctie) niet bereikbaar. Men ziet de Kleine Zwanen dan tijdelijk op de ontgonnen kweldergronden foerageren.

Met name bij de Vlinderbalg en het Nieuwe Robbengat is dikwijls vanaf de weg fraai te zien hoe de zwanen in het water op en neer 'waggelen'. Met hun poten maken ze dan snelle bewegingen door het water waardoor er kuilen ontstaan. In die kuilen komen de wortelstengels van hun favoriete voedselplanten bloot te liggen.

In november, na eerst nog veelvuldig op de bietenakkers te hebben gefoerageerd, trekt men merendeel weg. Eind december 1979 telde ik echter nog 760 Kleine Zwanen. Moge-

lijk zijn deze van oostelijker herkomst. In maart zijn vrijwel altijd weer Kleine Zwanen aanwezig, zij het in kleine aantallen.

Duikenden

Afgezien van enkele honderden Kuifeenden en de hier wat algemener voorkomende Tafel-eenden, komen voornamelijk Brilduikers en Grote Zaagbekken vanaf december-januari in aantallen van enige honderden voor.

Het aantal Duikenden is slechts een fractie van het totaal aantal eenden in de Lauwersmeer. Dat is ook de reden waarom deze groep zo'n bescheiden plaats in dit verhaal inneemt. De Lauwersmeer is een gebied van zwemeenden en ganzen.

Een karakteristieke excursie in de Lauwersmeer

De nummers corresponderen met de nummers op het overzichtskaartje (blz. 129).

Routebeschrijving:

1. Start: Op de Sluis te Zoutkamp bij het Reitdiep. Men staat op de oude waddenzeedijk en kijkt over de voormalige kwelders de Lauwersmeer in.
2. Via Zoutkamp de toeristenweg inslaan door de Lauwersmeer. Stoppen bij Jaap Deensgat.
3. Vlinderbalg.
Hier kan de auto het beste even op de parkeerplaats gezet worden.
4. Ballastplaat.
(doodlopende weg)
5. Achter de Zwarten.
Over een kade kan en mag men in het winterhalfjaar wandelen, indien men zich strikt aan de borden houdt.
6. De Bantpolder
7. De haven van Lauwersoog. Een bezoek aan de haven is zeer de moeite waard, vooral op werkdagen wanneer er 's morgens de visafslag is en 's middags de garnalenschepen binnen komen.
Het beste is de haven via de oostelijke havendam te bekijken. Men heeft dan tevens een goed overzicht op het wad.
8. Marnewaard.
Zoute kwelgebied. Bij de loods aan de dijk is beperkte parkeergelegenheid.

Mogelijke waarnemingen:

Vrijwel altijd foerageren in oktober, maar vooral in november Grauwe Ganzen op de voormalige kwelders ten westen van de sluis.

In oktober-november zitten honderden Grauwe Ganzen langs de rand van deze voormalige slenk. Duizenden Wintertalingen rusten daar.

Vanaf half oktober tot in november kans op Brandganzen (voornamelijk aan de oostkant).

In oktober veel Grauwe Ganzen, Smienten, Pijlstaarten, Krak- en Slobeenden.

Vanaf januari veel Brilduikers en Grote Zaagbekken. In oktober-november en maart veel Kleine Zwanen, Bergeenden, Smienten, Wintertalingen, Slobeenden en Pijlstaarten.

Veel Kleine Zwanen in oktober-november en maart. Vanaf half oktober tot eind november in grasland voor het Nieuwe Robbengat kans op enkele honderden Brandganzen en enige tientallen Grauwe Ganzen.

In het najaar kunnen hier fraai duizenden Smienten, Wintertalingen en honderden Grauwe Ganzen, Bergeenden, Slobeenden en Pijlstaarten geobserveerd worden. Ook zitten hier in oktober-november vaak Brandganzen.

Vanouds het belangrijkste brandganzengebied. Vaak foerageren ze buitendijks en zijn vanaf de weg niet te zien.

In de havenmond zijn 's winters dikwijls de 3 zaagbeksoorten te zien. Mooie gelegenheid om de meeuwen in alle leeftijdskleden te bekijken.

Verder levert de haven vaak soorten op die men niet elke dag ziet, zoals Roodkeelduiker, Roodhalsfuut, IJseend, Dwergmeeuw en dergelijke.

In de oude slenken zitten in oktober veel Slobeenden, Pijlstaarten, Wintertalingen en Bergeenden. Tevens enkele Krakeenden. Begin november ook veel Brandganzen.

9. Het wad bij de Westpolder.
 Bij hoog water is het de moeite waard te voet de afsluit-
 dijk aan de wadkant een eindje te volgen, richting Lau-
 wersoog.
 Elke maand geeft weer een andere samenstelling van
 watervogels te zien.

Afhankelijk van het tijdstip veel Bergeenden, Slobeenden
 Wintertalingen, Pijlstaarten. Soms Brandganzen. Vooral in
 april en mei grote kans op Rotganzen.

Samengevat: Voor de kleur van zoutplanten is de polder eind
 september op zijn mooist. De zeekraal kleurt vele delen van
 de polder diep rood. Veel waterwild bevindt zich dan in de
 fonteinkruidvelden. Wanneer men veel watervogels wil zien,
 dan is de tweede helft van oktober en de eerste helft van no-
 vember de beste tijd. Waarnemingen van onder andere

Brandgans, Smient, Grauwe Gans en Kleine Zwaan zijn in
 die periode meestal verzekerd.

In maart/april zijn eveneens weer grote aantallen watervogels
 aanwezig. Eigenlijk zijn elke maand andere eenden-
 soorten in het Lauwersmeergebied waar te nemen.

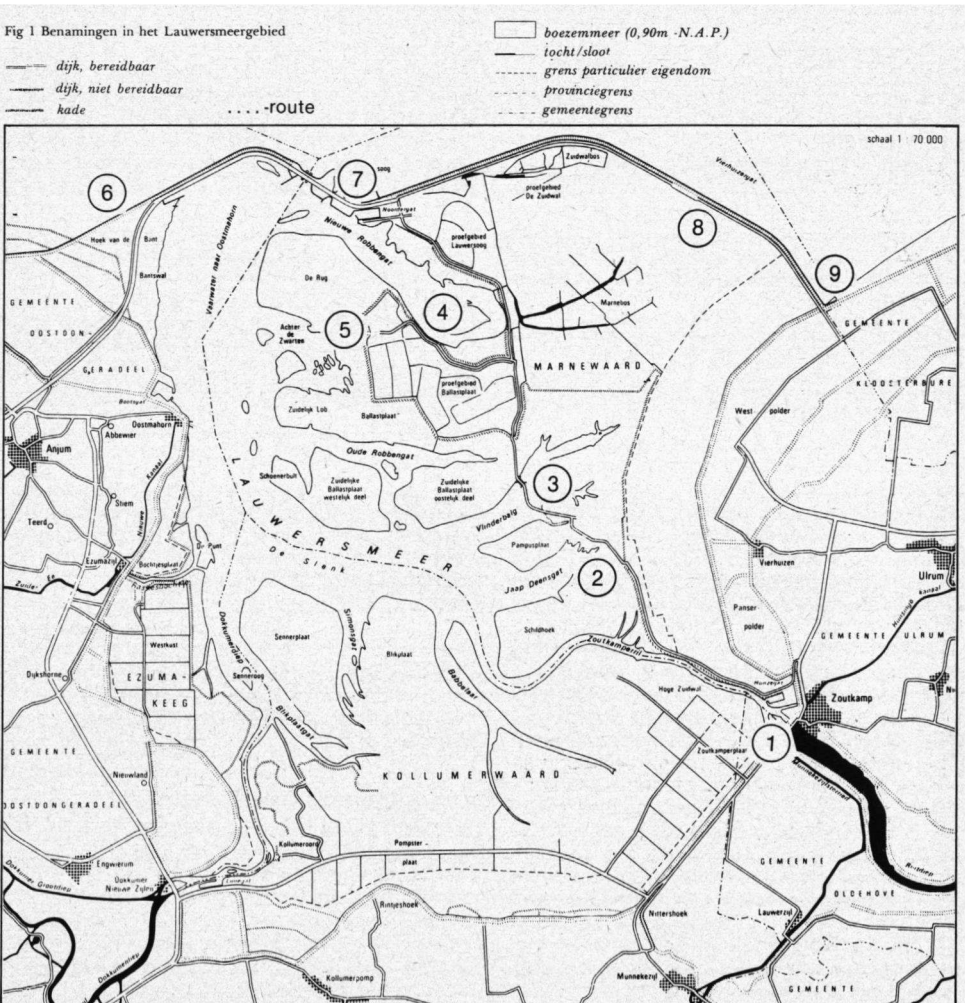
Dankzegging

Een woord van dank gaat uit naar M.R. van Eerden voor het kritisch doorlezen van het concept-
 artikel. Door zijn toedoen konden een aantal belangrijke verbeteringen worden aangebracht,
 enkele informatieve gegevens wat genuanceerder gepresenteerd en actuele informatie worden
 toegevoegd.

Het artikel werd in december 1981 ontvangen.

■ Geert W. de Vries, Moezelstraat 43, 9406 VH Assen.

Deze kaart werd met toestemming overgenomen uit het boek 'De Lauwerszee'

LITTERATUUR:

- Anonymus (1975):** Moest de Lauwerszee wel dicht. In: De afsluiting van de Lauwerszee 2: 1-8. Ultg. Rijkswaterstaat Leeuwarden, Expo Zee Lauwersoog.
- Daan, S. (1979):** De Lauwersmeer, natuur in de maak. In: De Lauwersmeer 5-15. Werkgroep Lauwersmeer. Harlingen.
- Ebbinge, B. (1979):** Brandganzen en hun voedsel. In: De Lauwersmeer. 29-36. Werkgroep Lauwersmeer. Harlingen.
- Eerden, M.R. van & J. Prop (1979):** Vogels in de Lauwersmeer. In: De Lauwersmeer 38-45. Werkgroep Lauwersmeer. Harlingen.
- Eerden, M.R. van & J. Prop & K. Veenstra (1979):** De ontwikkeling van de broedvogelbevolking in het Lauwersmeergebied sinds de afsluiting in 1969 t/m 1976. Limosa 52: 176-190.
- Kroesen-Verjaal, T. (1981):** Natuurgebied in de Lauwersmeer: het verdedigen waard. Panda 17 (10): 140-142.
- Prop J. & M.R. van Eerden (1981):** Het voorkomen van trekvogels in het Lauwersmeergebied vanaf de afsluiting in 1969 tot en met 1978. Limosa 54: 1-16.
- Witteveen A.G. (1969):** De brandgans in het Lauwersgebied. Waddenbulletin 4: 25-30.

Op 31 oktober 1981 hield de Nederlandse Ornithologische Unie te Haren (Gr.) een themadag 'Onderzoek in het Lauwersmeergebied'. Hier sprak onder andere S. Dirksen over 'Betekenis van fonteinkruid voor de Kleine Zwaan in het Lauwersmeergebied' en J. Veen over 'Dwergmeeuwenonderzoek in het Lauwersmeergebied als onderdeel van een vergelijkende studie naar communicatiegedrag bij meeuwachtigen'.

Redactie.

'Wad en Land', een nieuwe waddenclub

Op 12 maart 1982 heeft een nieuwe stichting zich te Leeuwarden gepresenteerd. Een aantal boeren, vissers, jagers en bewoners van Friese Waddeneilanden hebben de Stichting 'Wad en Land' opgericht. De nieuwe organisatie heeft verklaard tegenwicht te willen bieden aan de 'milieu-maffia' en is van plan landelijk te gaan opereren. De stichting zegt ernstig verontrust te zijn over de wijze waarop allerlei milieu-organisaties de overheid weten te beïnvloeden. Dat zou gebeuren door eenzijdige informatie.

Gelukkig strijden milieu-organisaties niet voor zichzelf, maar voor een beter milieu en dat is altijd nog een geloofwaardiger strijd. Voorzitter van de stichting is J. Bergsma uit Makkum, terwijl onder andere A.A. Manting van Vlieland, één der bestuursleden van deze stichting is.

De Schorren en de Vlakte van Kerken beschermd natuurmonument

Het provinciaal bestuur van Noord-Holland vindt dat De Schorren en de Vlakte van Kerken op Texel moet worden aangewezen als beschermd natuurmonument. Dat staat in een brief van Gedeputeerde Staten aan de staatssecretaris van CRM. Op de beschikking kwamen drie bezwaarschriften binnen. De dorpscommissie van De Cocksdorp was tegen het sluiten van een stuk waddegebied achter de hoeve 'Zeeburg'. Men is van mening dat vissers en pierenstekers in hun hobby zouden kunnen worden belemmerd. Het Waterschap Texel had bezwaren tegen de begrenzing van het te vormen natuurmonument. Dit in verband met beheer en onderhoud van de dijk. Het derde bezwaar tegen de voorgenomen bestemming tot natuurgebied kwam van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. Deze vereniging vreesde dat de jachtbelangen van haar leden door voorgenomen aanwijzing zouden worden aangetast. De provincie wijst er op dat juist de kwetsbare fauna van het betrokken gebied aanleiding is geweest het aan te wijzen als natuurmonument.

Uit de Texelse Courant van 20 april 1982.

Grote acties tegen roekenkolonies in Luxemburg

Elk voorjaar opnieuw... ook op 24 maart 1982 ging men in de stad Luxemburg, hoofdstad van het Groothertogdom, opnieuw te keer tegen de roekenkolonies in de stadsparken. Niet alleen in de hoofdstad, maar ook op andere plaatsen in dit land wordt de aanwezigheid van Roeken vaak als storend beschouwd. Men gaat met ladders en waterslangen de nesten in de kolonies met de broedende vogels te lijf, ook als ze al een volledig legsel hebben. De Roek is in Luxemburg nog steeds onbeschermd, ofschoon de bescherming van deze soort al jarenlang door de vogelbeschermers aldaar wordt geëist. Ze vinden dat de Roek net zo goed als elk ander dier een belangrijke rol heeft te vervullen in de kringloop van de natuur. Steeds wordt er door dieren- en natuurbeschermers ernstig geprotesteerd, maar de wetgever heeft nog steeds geen willig oor daarnaar gehad. De zinloze vernietigingen gaan daarom nog steeds door. Wij hebben een protest aan de Luxemburgse regering gezonden.

Luxemburgse vogelbescherming wil heggen beschermen

In 'Regulus' 61(8): 124-128 schrijft Paul Wagner (143, rue de la Gare, Soleuvre, Luxemburg) het artikel 'Die Hecke - schützenswerter Lebensraum'. Hierin dringt de Luxemburgse vogelbeschermingsorganisatie thans ook aan op spoedige bescherming van heggen en houtwallen. Het is verheugend dat de waarde van heggen en houtwallen door steeds meer vogelbeschermingsorganisaties wordt erkend en dat het nut van deze landschapselementen onder de leden bekend wordt gemaakt.

Zwitserse studie over Kievit

In 'Der Ornithologische Beobachter' 79(1): 1-24, maart 1982 verscheen een artikel 'Einfluss intensiver Feldbewirtschaftung auf den Brut-erfolg der Kiebitzes *Vanellus vanellus* in Mitteleuropa' door dr. Hans Matter, Bahnhofstrasse 39, 2540 Grenchen, Zwitserland. Een studie, die voor weidevogelonderzoekers in Nederland van belang kan zijn.